

Η εκπαίδευση των παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα

Αθανάσιος Τριλιανός¹

Περίληψη

Ενώ η Ελλάδα κατά παράδοση υπήρξε χώρα αποστολής μεταναστών, κυρίως από τη δεκαετία του 1990 και μετά δέχθηκε κύματα αλλοδαπών μεταναστών και παλινοστούντων, Ελλήνων το γένος, λόγω των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών μεταβολών που παρατηρήθηκαν τις δεκαετίες του 1970 και 1980 στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και στις χώρες της Εγγύς Ανατολής. Έτσι, στα ελληνικά σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εμφανίστηκαν μαθητές με διαφορετική εθνική, γλωσσική, θρησκευτική και πολιτισμική προέλευση από το γηγενή μαθητικό πληθυσμό. Μπροστά στις νέες εκπαιδευτικές ανάγκες που δημιουργήθηκαν, η ελληνική πολιτεία θεσμοθέτησε διαπολιτισμική αγωγή, η οποία αποβλέπει στην ομαλή ένταξη των ατόμων αυτών στην ελληνική κοινωνία, στην ειρηνική συμβίωση και το σεβασμό στην ετερότητα με την ίδρυση Τάξεων Υποδοχής I και II και Φροντιστηριακών Τμημάτων. Στην πράξη όμως αποδείχθηκε ότι μάλλον εφαρμόζεται η πολιτική της γρήγορης ένταξης στις κανονικές τάξεις και της σταδιακής αφομοίωσης των μαθητών αυτών από την κυρίαρχη κουλτούρα, ενώ το κράτος φαίνεται να ενδιαφέρεται περισσότερο για την εκπαίδευση των Ελλήνων μαθητών της διασποράς, παρά για τη μόρφωση των αλλοδαπών και παλινοστούντων μαθητών.

Εισαγωγή

Οι κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές, που παρατηρήθηκαν στην Ελλάδα κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980, συντέλεσαν ώστε να μετατραπεί η χώρα από κατά παράδοση αποστολέας σε αποδέκτη μεταναστών. Έτσι,

1. Ο κ. Αθανάσιος Τριλιανός είναι Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

από τη δεκαετία του 1990 και μετά σημαντικός αριθμός παιδιών, Ελλήνων το γένος και αλλοδαπών, άρχισαν να καταφθάνουν στην Ελλάδα, πράγμα που δημιούργησε νέες εκπαιδευτικές ανάγκες για τη συγκεκριμένη πολιτεία. Η Ελλάδα, ανταποκρινόμενη στις αρχές της ευνομούμενης δημοκρατικής κοινωνίας, όφειλε να διασφαλίσει την εκπαιδευτική ένταξη των παλιννοστούτων και αλλοδαπών μαθητών *«δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για σεβασμό και αποδοχή των όποιων ιδιαιτεροτήτων τους ως προς την εθνικότητα, τη γλώσσα, τη θρησκεία και τον τρόπο ζωής τους»* (Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2004α: 2, 60).

Βέβαια, η Ελλάδα είχε δεχθεί παλιννοστούντες Έλληνες και αλλοδαπούς μετανάστες και πριν από το 1990, αλλά σε περιορισμένο αριθμό. Όμως, οι προ του 1990 αλλοδαποί μετανάστες είχαν εισέλθει νόμιμα στη χώρα, καταγράφηκε η παρουσία τους από τις αρχές και απασχολήθηκαν σε συγκεκριμένους κλάδους εργασίας. Αντίθετα, μετά το 1990, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της εισόδου στην Ελλάδα αλλοδαπών μεταναστών κατά κύματα, κυρίως από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, χωρίς πρόσκληση για συγκεκριμένη εργασία, χωρίς άδεια εργασίας και παραμονής και χωρίς να έχει δηλωθεί η παρουσία τους στις υπηρεσίες μετανάστευσης. Κατ' αυτό τον τρόπο, η Ελλάδα μεταμορφώθηκε σε χώρα υποδοχής οικονομικών μεταναστών, χωρίς η ίδια να το επιδιώξει και χωρίς να έχει διαμορφώσει αντίστοιχη μεταναστευτική πολιτική (Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2004β: ιι).

Αλλά και σε ό,τι αφορά τους παλιννοστούντες, παρατηρείται επίσης διαφοροποίηση. Ενώ πριν από το 1990 οι παλιννοστούντες είναι Έλληνες πρώτης, δεύτερης και τρίτης γενιάς, οι οποίοι είχαν μεταναστεύσει οι ίδιοι ή οι πρόγονοί τους σε κάποια βορειοευρωπαϊκή ή πλούσια υπερπόντια χώρα και αποφάσισαν να επιστρέψουν στη γενέτειρά τους, μετά το 1990 αυτοί οι ίδιοι οι παλιννοστούντες προσδιορίζονται ως Έλληνες το γένος (Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2003: 3-4), πράγμα που επιβεβαιώνεται και από τις χώρες προέλευσής τους (κυρίως δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης), οι οποίες αναγνώριζαν την ύπαρξη ελληνικών μειονοτήτων στην επικράτειά τους. Οι εν λόγω παλιννοστούντες μαζί με τα παιδιά τους σε σύντομο χρόνο από την άφιξή τους εγγράφηκαν στα δημοτολόγια και από ομογενείς αλλοδαποί απέκτησαν την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη (Ν. 2910, 2001, 1714). Πάντως είναι γεγονός ότι το συγκεκριμένο ρεύμα της παλιννόστησης εμφάνισε αυξητικές τάσεις τη δεκαετία του 1990 και στις αρχές του 2000, αλλά τα τελευταία χρόνια έχει ανακοπεί κατά πολύ σε σχέση με

εκείνο της μετανάστευσης των αλλοδαπών. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι κατά το σχολικό έτος 2002-03 στα ελληνικά σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης φοιτούσαν 98.241 αλλοδαποί και 31.873 παλιννοστούντες μαθητές. Δηλαδή οι παλιννοστούντες ήταν λιγότεροι από το 1/3 των αλλοδαπών μαθητών (Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2004β: ιι-ιν).

Η διαπολιτισμική αγωγή στην Ελλάδα

Η εισροή στην ελληνική εκπαίδευση αλλοδαπών μαθητών με διαφορετική εθνική, γλωσσική, θρησκευτική και πολιτισμική προέλευση από το γηγενή μαθητικό πληθυσμό και η αθρόα παλιννόστηση μαθητών ελληνικής καταγωγής, αλλά με γλωσσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά των χωρών καταγωγής τους, δημιούργησε μια νέα εκπαιδευτική πραγματικότητα, την οποία έπρεπε να αντιμετωπίσει η ελληνική πολιτεία. Η ελληνική εκπαίδευση όφειλε να αναζητήσει παιδαγωγικούς τρόπους και μεθόδους για να εντάξει ομαλά τους αλλοδαπούς και παλιννοστούντες μαθητές στο εκπαιδευτικό και κοινωνικο-πολιτισμικό σύστημα της Ελλάδας, στη βάση της αμοιβαίας αποδοχής και κατανόησης και της ισοτιμίας (Δαμανάκης, 2001: 51-56). Επομένως η εφαρμογή μονοπολιτισμικής και μονογλωσσικής αγωγής και κουλτούρας, η οποία αγνοεί την ετερότητα και δεν αποδέχεται άλλη μορφή πολιτισμού, δεν πρέπει να έχει θέση στο ελληνικό σχολείο (Π.Ο.Ε.Δ.-Δ.Ο.Ε., 2001: 80-81).

Η αθέλητη διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας σε πολυπολιτισμική και η ανάγκη για ειρηνική συμβίωση αρκετών πολιτισμικών ομάδων στον ίδιο γεωγραφικό και κοινωνικό χώρο επέβαλε τη θεσμοθέτηση διαπολιτισμικής αγωγής από το ελληνικό κράτος, η οποία οφείλει να προσβλέπει στην αρμονική συνύπαρξη των ποικίλων πολιτισμικών ομάδων με το γηγενή μαθητικό πληθυσμό, στην αποτροπή της καλλιέργειας της ξενοφοβίας, του ρατσισμού και της περιθωριοποίησης των μειονοτικών ομάδων, στην προσφορά ίσων μορφωτικών ευκαιριών σε όλους και στο σεβασμό της πολιτισμικής ετερότητας του άλλου.

Φυσικά, η θεσμοθέτηση πλαισίου διαπολιτισμικής αγωγής από την ελληνική πολιτεία αποτελεί σημαντική πρωτοβουλία, αλλά δεν είναι αρκετή. Η Ελλάδα οφείλει να εκφράσει έμπρακτα την πολιτική βούλησή της και να αναβαθμίσει την εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών με τη βελτίωση και τροποποίηση των προγραμμάτων σπουδών και των

σχολικών βιβλίων, την κατάλληλη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και την επίδειξη ευαισθησίας, αντίστοιχης με εκείνη που επιδεικνύει για την εκπαίδευση των Ελλήνων μαθητών της διασποράς (Δαμανάκης, 2001: 41-50). Στην πράξη κάτι τέτοιο μάλλον δεν γίνεται. Αντίθετα, φαίνεται ότι εφαρμόζεται περισσότερο η πολιτική της γρήγορης ένταξης των αλλοδαπών και παλιννοστούτων μαθητών στις κανονικές τάξεις και της αφομοίωσής τους από την κυρίαρχη κουλτούρα. Αυτή η ασυνέπεια της πολιτείας καταμαρτυρείται και στις διάφορες νομοθετικές διατάξεις, όπου η πολιτεία διεκδικεί για τους Έλληνες μαθητές του εξωτερικού καλύτερες συνθήκες εκπαίδευσης, αλλά δεν πράττει το ίδιο για τους αλλοδαπούς και παλιννοστούτες μαθητές που βρίσκονται εντός της επικράτειας (Π.Ο.Ε.Δ.-Δ.Ο.Ε., 2001: 82-84).

Το νομοθετικό πλαίσιο διαπολιτισμικής αγωγής

Την ελληνική πολιτεία απασχόλησε το θέμα της εκπαίδευσης των παλιννοστούτων και αλλοδαπών μαθητών από το 1983, όταν ψήφισε το Νόμο 1404/1983, άρθρο 45, και αργότερα το Νόμο 1894/1990, άρθρο 2 (Ν. 1894, 1990, 968), όπου για πρώτη φορά γίνεται λόγος σχετικά με Τάξεις Υποδοχής και Φροντιστηριακά Τμήματα. Όμως συστηματικότερη εφαρμογή της διαπολιτισμικής αγωγής στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε με το Νόμο 2413/1996 και τα άρθρα του 5, 34, 35, 36 και 37.

Σύμφωνα με τον τελευταίο νόμο σκοπός της διαπολιτισμικής αγωγής είναι η οργάνωση και λειτουργία σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για την παροχή μόρφωσης σε νέους με εκπαιδευτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες. Στα ανωτέρω σχολεία εφαρμόζονται τα προγράμματα των αντίστοιχων δημόσιων σχολείων με ανάλογες αναπροσαρμογές σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες των μαθητών αυτών. Έτσι, στα διαπολιτισμικά σχολεία μπορούν να υλοποιούνται «ειδικά αναλυτικά προγράμματα με δυνατότητα πρόσθετων ή εναλλακτικών μαθημάτων, μειωμένο ωράριο εκπαιδευτικών και μειωμένο αριθμό μαθητών ανά τάξη» (Ν. 2413, 1996, 2450-2451).

Ο ίδιος νόμος στο άρθρο 5 αναφέρεται στην ίδρυση Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.), που ως σκοπό έχει την έρευνα και τη μελέτη εκπαιδευτικών θεμάτων, τα οποία αφορούν τόσο την ελληνική παιδεία στο εξωτερικό όσο και την εκπαίδευ-

ση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στο εσωτερικό. Και στις δύο περιπτώσεις το Ι.Π.Ο.Δ.Ε. έχει την ευθύνη για την κατάρτιση εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, την έκδοση διδακτικών εγχειριδίων, προσαρμοσμένων στις ανάγκες των μαθητών αυτών, καθώς και για την παραγωγή κατάλληλου διδακτικού και εποπτικού υλικού (Ν. 2413, 1996, 2438, 2451).

Το 1999, ο Υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, για να γίνει η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών πιο αποτελεσματική και πιο ενεργητική-συμμετοχική ώστε να εντάσσονται οι μαθητές αυτοί ομαλά και ισόρροπα στο εκπαιδευτικό σύστημα, με απόφασή του διαμόρφωσε ένα ευέλικτο σχήμα θεσμικής και διδακτικής παρέμβασης, το οποίο επιτρέπει σε κάθε σχολική μονάδα, ανάλογα με τις δυνατότητές της και τις ανάγκες των μαθητών αυτών, να επιλέγει το κατάλληλο διδακτικό πρόγραμμα που μπορεί να λειτουργήσει ουσιαστικά και αποδοτικά. Τέτοια διδακτικά σχήματα για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση έχουν τη μορφή των Τάξεων Υποδοχής I και II και των Φροντιστηριακών Τμημάτων [Υπουργική Απόφαση (Υ.Α.) 1789, 1999, 23300].

Στην Τάξη Υποδοχής I, η οποία μπορεί να είναι παράλληλη τάξη σε δημόσιο δημοτικό σχολείο με 9 έως 17 μαθητές, εφαρμόζεται εντατικό πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας για μαθητές που έχουν ελάχιστη ή μηδενική γνώση της ελληνικής γλώσσας, πράγμα που ανιχνεύεται με σχετικό διαπιστωτικό τεστ. Η φοίτηση διαρκεί ένα διδακτικό έτος και το πρόγραμμα υλοποιείται με παράλληλη παρακολούθηση ορισμένων μαθημάτων στην κανονική τάξη, όπως Φυσική, Εικαστική και Μουσική Αγωγή, Ξένη Γλώσσα και άλλο μάθημα, σύμφωνα με απόφαση του συλλόγου των διδασκόντων. Αν ο διδάσκων στην Τάξη Υποδοχής I γνωρίζει τη γλώσσα προέλευσης των παιδιών, τότε μπορεί να τη διδάσκει μαζί με τον πολιτισμό της χώρας προέλευσης για 2-3 ώρες την εβδομάδα, πέραν του Αναλυτικού και του Ωρολόγιου Προγράμματος (Υ.Α. 1789, 1999, 23300-23301).

Σε ό,τι αφορά τις Τάξεις Υποδοχής I στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, εδώ εφαρμόζεται εβδομαδιαίο πρόγραμμα 18-22 διδακτικών ωρών, το οποίο παρακολουθούν οι συγκεκριμένοι μαθητές αφού αποσπαστούν από την κανονική τάξη τους, και το οποίο συνίσταται κυρίως σε 14 ώρες Ελληνικά και 4 ώρες Μαθηματικά. Υπάρχουν όμως και μαθήματα κοινής παρακολούθησης, όπως Μαθηματικά, Ξένη Γλώσσα, Πληροφορική-Τεχνο-

λογία, Φυσική και Αισθητική Αγωγή, Οικιακή Οικονομία κ.ά. Την απόφαση για τη δημιουργία Τάξεων Υποδοχής I και τον αριθμό των μαθημάτων που θα παρακολουθήσουν αυτοί οι μαθητές έχει ο σύλλογος των διδασκόντων της σχολικής μονάδας. Το μάθημα της γλώσσας και κουλτούρας της χώρας προέλευσης είναι προαιρετικό και διδάσκεται για 4 ώρες την εβδομάδα, εφόσον υπάρξει ικανός αριθμός μαθητών (7-15) και εκτός ωρολόγιου προγράμματος (Υ.Α. 1789, 1999, 23300-23301).

Από την άλλη, στις Τάξεις Υποδοχής II και των δύο εκπαιδευτικών βαθμίδων υλοποιείται πρόγραμμα γλωσσικής και μαθησιακής υποστήριξης αυτών των μαθητών, που πραγματοποιείται στις κανονικές σχολικές τάξεις με παράλληλη υποστηρικτική διδασκαλία. Η φοίτηση στο εν λόγω πρόγραμμα διαρκεί 2 και σε εξαιρετικές περιπτώσεις 3 διδακτικά έτη. Ο αριθμός των μαθητών κυμαίνεται και εδώ από 9 μέχρι 17 και το επίπεδο γλωσσομάθειας ανιχνεύεται με διαπιστωτικό τεστ. Στη συγκεκριμένη περίπτωση οι μαθητές εμφανίζουν ανεπάρκεια στη χρήση της ελληνικής γλώσσας, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να παρακολουθήσουν επαρκώς το σύνολο του προγράμματος σπουδών. Για την ένταξη των μαθητών αυτών στις Τάξεις Υποδοχής II αποφασίζει ο σύλλογος των διδασκόντων σε συνεργασία με το σχολικό σύμβουλο και ειδικούς επιστήμονες (ψυχολόγος, κοινωνική λειτουργός). Το δε μάθημα της γλώσσας και κουλτούρας της χώρας προέλευσης μπορεί να διδαχθεί ως προαιρετικό για 4 ώρες την εβδομάδα, εφόσον υπάρξουν 7 με 15 μαθητές (Υ.Α. 1789, 1999, 23301-23302).

Στα Φροντιστηριακά Τμήματα πάλι φοιτούν αλλοδαποί και παλινοστούτες μαθητές που δεν παρακολούθησαν μαθήματα στις Τάξεις Υποδοχής I και II, είτε φοίτησαν εκεί, αλλά εξακολουθούν να δυσκολεύονται γλωσσικά κατά την ένταξή τους στην κανονική σχολική τάξη. Τα Φροντιστηριακά Τμήματα λειτουργούν εκτός σχολικού ωραρίου και ο αριθμός των μαθητών για τη δημιουργία τους κυμαίνεται από 3 μέχρι 8. Στα τμήματα αυτά μπορούν να εγγραφονται μαθητές της ευρύτερης περιοχής και όχι μόνο της συγκεκριμένης σχολικής μονάδας ύστερα από έγκριση των γονέων τους, του διευθυντή του σχολείου όπου λειτουργεί το τμήμα και του προϊσταμένου διεύθυνσης ή του γραφείου εκπαίδευσης, και παρέχεται υποστηρικτική διδασκαλία μέχρι 10 ωρών την εβδομάδα, από τις οποίες 2 ώρες διατίθενται για τη μελέτη και την προετοιμασία των μαθητών στα σχολικά μαθήματα της επόμενης ημέρας. Τα μαθήματα που διδάσκονται στα Φροντιστηριακά Τμήματα αποφασίζονται από το σύλλογο διδασκόν-

ντων της σχολικής μονάδας, ο οποίος κρίνει ανάλογα με τις γλωσσικές και μαθησιακές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αυτοί οι μαθητές.

Γενικά την ευθύνη για τη λειτουργία και την οργάνωση των Τάξεων Υποδοχής I και II και των Φροντιστηριακών Τμημάτων έχει ο διευθυντής της σχολικής μονάδας και ο προϊστάμενος του γραφείου εκπαίδευσης. Τη δε ευθύνη της επιστημονικής και παιδαγωγικής καθοδήγησης των εκπαιδευτικών σ' αυτά τα προγράμματα έχει αναλάβει ο σχολικός σύμβουλος (Υ.Α. 1789, 1999, 23301-23302).

Συμπεράσματα

Από τα ανωτέρω εκτεθέντα προκύπτει ότι η Ελλάδα από κατά παράδοση χώρα αποστολής μεταναστών μεταβλήθηκε, χωρίς τη δική της επιδίωξη, σε χώρα υποδοχής οικονομικών και πολιτικών μεταναστών και παλιννοστούντων ομογενών. Έτσι, τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια στα ελληνικά σχολεία παρατηρείται το φαινόμενο της κοινής παρουσίας μαθητών διαφορετικής γλωσσικής και πολιτισμικής προέλευσης, πράγμα που δεν είναι δυνατόν η ελληνική κοινωνία να αγνοήσει. Μπροστά σ' αυτή την πραγματικότητα, η ελληνική πολιτεία αντέδρασε σχετικά έγκαιρα και δημιούργησε ένα ικανοποιητικό νομοθετικό πλαίσιο διαπολιτισμικής αγωγής για να ανταποκριθεί στις νέες ανάγκες της εκπαίδευσης και να διασφαλίσει την πολιτισμική ετερότητα του άλλου.

Παρότι η κίνηση αυτή της πολιτείας μπορεί να χαρακτηριστεί ως καλή, στις νομοθετικές διατάξεις εντοπίζει κανείς σοβαρά μειονεκτήματα, όπως ότι η πολιτεία δείχνει να ενδιαφέρεται περισσότερο για την εκπαίδευση των ελληνόπουλων του εξωτερικού και των παλιννοστούντων μαθητών κατά δεύτερο λόγο, παρά για εκείνη των αλλοδαπών μαθητών που βρίσκονται στην Ελλάδα. Για τους τελευταίους υπάρχει μικρή αναφορά στους νόμους σε αντίθεση με τους παλιννοστούντες και κυρίως με τους Έλληνες μαθητές του εξωτερικού, για τους οποίους γίνεται εκτενής αναφορά.

Επιπλέον, η διαπολιτισμική αγωγή στην πράξη αποδείχθηκε ότι έχει μάλλον το χαρακτήρα της γρήγορης ένταξης στις κανονικές τάξεις και της σταδιακής αφομοίωσης αυτών των μαθητών από την κυρίαρχη κουλτούρα. Οι δε Τάξεις Υποδοχής I και II λειτούργησαν στην αρχή του προγράμματος, ενώ σήμερα λειτουργούν κυρίως Φροντιστηριακά Τμήματα. Από την άλλη, η γλώσσα και η κουλτούρα της χώρας προέλευσης προβλέπεται να

διδάσκεται μόνο προαιρετικά, εφόσον ο διδάσκων είναι γνώστης της γλώσσας προέλευσης και υπάρξει ικανός αριθμός μαθητών για να το παρακολουθήσουν, κάτι που στην ουσία ακυρώνει τη διδασκαλία τους. Συνήθως οι διδάσκοντες είναι νέοι στην υπηρεσία εκπαιδευτικοί, που δεν έχουν επιμορφωθεί για να αναλάβουν τέτοιο έργο και δεν γνωρίζουν τη γλώσσα προέλευσης των μαθητών τους, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούν παλιότερους ομογενείς συμμαθητές για να επικοινωνήσουν με τους νεοαφιχθέντες.

Τα ανωτέρω αποτελούν σοβαρές ελλείψεις στην εκπαίδευση των αλλοδαπών και των παλιννοστών μαθητών. Γι' αυτόν το λόγο η ελληνική πολιτεία, λαμβάνοντας υπόψη την ισοτιμία των πολιτισμών, το σεβασμό στην ετερότητα και την αρχή της παροχής ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών, οφείλει να εφαρμόζει τα ίδια μέτρα και σταθμά σε όλους ανεξαιρέτως τους μαθητές. Το πρόβλημα της εκπαίδευσης κυρίως των αλλοδαπών πρέπει να αντιμετωπίζεται πραγματικά με πνεύμα ισοτιμίας και με την ίδια ευαισθησία που αντιμετωπίζονται οι Έλληνες μαθητές του εξωτερικού. Γιατί μόνο έτσι μόνο θα μπορέσει το ελληνικό πολυπολιτισμικό σχολείο να ανταποκριθεί ικανοποιητικά στις ανάγκες της διαφοροποιημένης ελληνικής κοινωνίας του 21ου αιώνα.

Βιβλιογραφία

- Δαμανάκης Μ. (2001) (Επιμ.), *Παιδεία Ομογενών: θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις*, Συνολική έκθεση-μελέτη της επιστημονικής επιτροπής του Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο.
- Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.) (2003), *Γενική Περιγραφή*, τεύχ. Α', Αθήνα.
- Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.) (2004α), *Στόχοι και τομείς δράσης*, Αθήνα.
- Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.), (2004β), *Παλιννοστώντες και αλλοδαποί μαθητές*, τεύχ. Β', Αθήνα.
- Π.Ο.Ε.Δ.-Δ.Ο.Ε (2001), *Το Δημόσιο Σχολείο στον 21^ο αιώνα*, Πρακτικά Συνεδρίου, 18-19 Απριλίου 2001, Λάρισα.
- Νόμος 1894/1996 (ΦΕΚ 110/27.8.1990).
- Νόμος 2413/1996 (ΦΕΚ 124/17.6.1996).
- Νόμος 2910/2001 (ΦΕΚ 91/2.5.2001).
- Υπουργική Απόφαση Φ.10/20/Γ1/708 (ΦΕΚ 1789/28.9.1999).